

BIBLIOGRAFIA

ANNICCHIARICO (2008): «Il *Curial e Güelfa* tra luoghi ‘critici’ e traduzione» in *La Catalogna in Europa, l’Europa in Catalogna. Transiti, passaggi, traduzioni*, Associazione italiana di studi catalani. Atti del IX Congresso internazionale (Venezia, 14-16 febbraio 2008). Edizione in rete: <http://www.filmod.unina.it/aisc/attive/Annicchiarico.pdf> [consultazione, 3-6-2015].

BADIA & TORRÓ (2011): *Curial e Güelfa*, Lola Badia e Jaume Torró (ed.), Barcellona: Quaderns Crema, 2011.

RIERA I SANS, Jaume: *Sodomites catalans. Història i vida (segles XIII-XVIII)*, Barcelona: Base, 2014.

LOLA BADIA I ANTÒNIA CARRÉ

Universitat de Barcelona, Universitat Oberta de Catalunya
lola.badia@ub.edu / acarre@uoc.edu

El llibre de Jaume Riera i Sans ve per omplir un gran buit de la historiografia social catalana. De fet, la cultura anglosaxona o la francesa ja fa més de tres dècades que han dedicat estudis rellevants als col·lectius que han patit discriminacions al llarg dels segles per les seves orientacions o pràctiques sexuals. En són un exemple dos llibres que amb el temps han adquirit la categoria de clàssics en el tema: el de John Boswell (1980), traduït al castellà l’any 1992, i el de Jacques Rossiard (1984), traduït al castellà el 1986. Amb un coneixement extraordinari de les fonts i una gran capacitat d’anàlisi, l’historiador nord-americà estudia com es va crear i desenvolupant, sobretot a partir del segle XII, la intolerància social cap als homosexuals, corroborada per les lleis i les reflexions filosòfiques i morals que Boswell reporta amb ordre i precisió. A partir de la recerca en arxius i de l’anàlisi documental, l’historiador francès construeix un relat apassionant sobre la prostitució, la joventut i els comportaments socials en les ciutats franceses del sud-est del país durant el segle XV.

Jaume Riera i Sans ha fet una feinada ingent a partir de les dades recollides amb una recerca llarga i incansable en molts dels rics arxius de la Corona d’Aragó, que coneix com ningú, i a la secció de la Inquisició de l’Archivo Histórico Nacional de Madrid. Els quatre primers capítols del llibre són la introducció al capítol cinquè, que és el bloc fonamental de l’obra. En aquests quatre capítols introductoris, doncs, enumera les seves fonts d’informació, aclareix la nomenclatura que utilitza (sodomita en lloc d’homosexual perquè és l’únic terme que figura en els documents i textos antics), resumeix els marcs doctrinals i legals que fan costat a la persecució homofòbica (amb unes pàgines que contenen un bon resum del llibre de Boswell), i explica les diverses campanyes d’extermini que van ser dutes a terme entre els segles XIII i XVIII, els sis segles que estudia.

El capítol cinquè és la principal aportació del llibre: conté les 272 fitxes prosogràfiques de persones acusades del «crim hòrrid i detestable de sodomia», la primera de les quals està datada el 1267 i l'última, el 1790. Des de la pàgina 97 fins a la 518, Jaume Riera i Sans descriu amb la precisió d'un notari tots els procediments coneguts, incloses les acusacions i les defenses, oberts contra homes catalans o residents en territori català. Tot i que hi ha alguns casos que ja havien estat estudiats per la bibliografia (com les acusacions documentades el 1311-1312 contra Ponç Hug, comte d'Empúries), la majoria són posats al descobert per la paciència recercadora de Riera i Sans. La varietat d'episodis i d'històries sòrdides o dramàtiques és extensíssima. Hi ha sodomites actius, sodomites passius, casos de sodomia heterosexual (amb dones acusades), exemples de sexe consentit, pràctiques zoofíliques, hermafrodites, violacions de noiets de deu anys, pederastes de tretze anys, etc. A banda de la morbositat que hi puguem trobar (depèn de les sensibilitats i dels gustos), els processos ens aporten informacions sobre la vida quotidiana dels encausats, com ara que era una pràctica habitual que els jornalers dormissin tots junts a l'era les nits caloroses d'estiu (entrada 24) o que les acusacions s'havien de demostrar, per la qual cosa es demanava el peritatge d'un cirurgià que havia de corroborar o desmentir l'existència de violència sexual (entrada 44).

Els dos últims capítols contenen l'anàlisi de les informacions aportades pel capítol cinquè. El capítol sisè és l'anàlisi de dades. Riera i Sans hi actua amb prudència: els tres-cents cinquanta inculpats del crim o vici sodomític no constitueixen una mostra prou significativa per elaborar estadístiques que aportin dades sobre la representativitat de cap col·lectiu. Per tant, la visió de conjunt que proporcionen sobre les procedències socials, les edats, els oficis dels encausats o fins i tot les penes a què se'ls condemna, no s'han de prendre com a dades generalitzables. Tot i això, el resum elaborat per Riera i Sans ens ajuda a fer-nos una idea global de la documentació extractada abans. El capítol setè resumeix els comportaments observats en les acusacions. Aquí és on, per exemple, s'explica la importància de l'examen pericial, efectuat per dos o tres cirurgians per assegurar la imparcialitat de la sentència, es resumeixen les tortures aplicades per fer confessar els acusats i es descriuen les presons, que com ens podem imaginar eren terribles, sobretot les de la Inquisició.

El mèrit de l'obra de Jaume Riera i Sans és innegable: pel rigor metodològic, per la valentia d'aprofundir en un tema que molts investigadors catalans fins ara havien defugit («per a tots, i especialment per als acadèmics, les pràctiques sodomítiques no havien existit. Més ben dit: no haurien d'haver existit», p. 13), per l'honradesa de posar al descobert els errors de perspectiva d'alguna bibliografia especialitzada, per la intel·ligència a l'hora d'analitzar en conjunt les dades aportades. L'obra es clou amb un exhaustiu índex geogràfic. Per què no s'hi ha inclòs un índex de persones, amb els noms i cognoms de tots els individus citats a les 272 fitxes? S'hauria pogut completar l'índex amb la categoria social de cadascú, de manera que la informació recollida s'hauria prestat a diferents tipus de cerques, sense desplaçar els quadres estadístics dels qual Riera abomina.

Els precedents anglès i francès de Riera, Boswell i Rossiaud, dediquen un espai a la literatura a les obres respectives: el primer amb un capítol en què exposa mostres de la literatura gai de l'alta edat mitjana, ja que al segle XI aquestes manifestacions líriques, emotives o sexuals, no estaven tan reprimides com en segles posteriors; el segon en un apèndix en què analitza l'evolució dels costums i de les seves traduccions literàries a partir de la querella provocada pel *Roman de la Rose*. Ni l'un ni l'altre no aporten dades que facin trontollar la concepció que es tenia en el seu moment de les històries literàries respectives. Passa una cosa semblant amb el llibre de Riera, entre altres coses perquè tracta de la literatura molt de passada a les pàgines 592-594 quan glossa el que anomena la «ubiquïtat del fenomen homosexual». A la seva galeria d'homosexuals catalans coneguts dels historiadors de la literatura hi hauria l'infant Jaume, el primogènit de Jaume II, que va renunciar a la corona, i també l'altre infant Jaume que no va regnar, el fill de Jaume III de Mallorca, el que Pere el Cerimoniós feia tancar en una gàbia de ferro quan el tenia empresonat a Barcelona.

No s'aporten proves concloents de les inclinacions sexuals dels dos infants de la categoria de les que es llegeixen al capítol cinquè, sinó solament deduccions. Deduccions són també el que permet interpretar la fuga de fra Anselm Turmeda a terres islàmiques com una manera d'eludir una acusació de sodomia: a les *Cobles de la divisió de l'Illa de Mallorques* Anselm-Abdallah tem ser cremat «amb son companyó» concretament «a la porta Plegadissa», que és on s'executaven els reus d'aquest crim a Mallorca.

És la primera vegada que es proposa aquesta lectura (problemàtica, per ambigua) dels versos corresponents de les *Cobles* de Turmeda, en canvi, la inclusió d'Ausiàs March a la galeria d'homosexuals reprèn la vella qüestió de la carta de la reina Maria, del 27 de juny de 1425, en què segons Riera es dona per coneguda «la complaença del poeta per fer-se acompanyar d'adolescents». Riera entreveu la presència ubiqua de la sodomia en el cas del Joanet, fill d'un notari de Favara, que induït per altres fadrins, ha abandonat el servei del secretari reial, ha fugit a València al costat d'Ausiàs March, i «ara és en via de perdició». No hi ha proves fe-faents ni tampoc cap motiu literari que indueixi els acadèmics a desempolsar una sospita que ja ha estat del tot descartada.

Caldría un estímul narratiu més clar, com quan al *Jacob Xalabín* s'explica que el protagonista i Alí Baixà, de 24 anys, feien la migdiada junts, «despullades totes llurs vestedures, exceptades les llurs camises». Sembla un tret d'ambientació turca, perquè l'autor anònim sent la necessitat de donar explicacions: «E per ço com és usança que un hom met sa amor en un altre, e especialment hom jove, per què aquest Jacob Xalabín sí havia sa amor mesa en Alí Baixà [...] E amaven-se, així, abdosos de coral amor» (p. 75 de l'edició d'Arseni Pacheco a «Els Nostres Clàssics»). Com és sabut, després tots dos es casen feliçment amb dues riques hereves i de les migdiades compartides no se'n torna a parlar.

Aquesta amable curiositat del *Jacob Xalabín* té paral·lelismes amb un dels casos que documenta i estudia el magnífic llibre de Jaume Riera i Sans: l'acusació

contra Mahoma Moferí, un sarraí acusat el 1458 de cometre actes sodomítics amb Acenet, també moro, quan tots dos tenien quinze anys (entrada 33). Amb els anys, els dos acusats van esdevenir cunyats i cristians, batejats amb els noms de Pere Cirera i de Joan de Boixadors. El final de la història, però, no és tan feliç com la del *Jacob Xalabín*, ja que Pere Cirera va ser sentenciat a morir cremat.

BIBLIOGRAFIA

- BOSWELL (1980): John Boswell, *Christianity, Social Tolerance and Homosexuality*, Chicago: The University of Chicago. [Trad. castellana: *Cristianismo, tolerancia social y homosexualidad. Los gays en Europa occidental desde el comienzo de la Era Cristiana hasta el siglo XIV*, Barcelona: Muchnik, 1992; «Biblioteca Atajos» 1.]
- ROSSIAUD (1984): Jacques Rossiaud, *La prostitution médiévale*, París: Flammarion. [Trad. castellana: *La prostitución en el medioevo*, Barcelona: Ariel, 1986.]

MESTRE ZARAGOZÁ, Marina: *Ausiàs March. L'impossible orthodoxie de l'être*, pre-faci de Marie-Claire Zimmermann, Madrid: Casa de Velázquez, 2014; «Essais de la Casa de Velázquez» 8.

MARCEL ORTÍN

Universitat Pompeu Fabra
marcel.ortin@upf.edu

Aquest llibre de 160 pàgines té l'origen en la primera part de la tesi doctoral de Marina Mestre, *Les enfants de la colère. Anthropologie des passions et littérature en Espagne à la Renaissance* (dirigida per M.-C. Zimmermann i J.-P. Étienne, Université Paris IV – Sorbonne, 2003). Tal com explica l'autora, l'obra ha estat reescrita «per correspondre a les exigències de la col·lecció que l'acull»: per això l'ha despullat de referències als debats entre especialistes —només n'ha quedat una bibliografia al final del volum— i l'ha centrat en allò que n'era l'essència, «una lectura personal de l'obra poètica d'Ausiàs March, un assaig sobre la seva poesia» (p. 161). D'aquesta lectura ja n'havia avançat les idees principals en un article de l'any 2009, «El papel de la antropología augustiniana en la poesía de Ausiàs March» (MESTRE 2009).

L'interès de Mestre es centra tant en la comprensió de l'«escriptura poètica» de March com en la dels «materials doctrinals» a partir dels quals està construïda (p. 5). La manera de procedir consisteix a interpretar llocs triats de la seva obra a la llum de nocions generals de la tradició filosòfica; a fer la lectura detinguda d'algunes peces (les poesies IV, X, XI, XVIII, LXVIII i CV, reproduïdes al final del volum),